

بهرام امیراحمدیان، گرجستان در گذر تاریخ، تهران: نشر و پژوهش شیرازه، ۱۳۸۳، مصور،

نقشه، ۴۸۰ صفحه.

گرجستان به لحاظ وضعیت جغرافیای سیاسی ویژه که در آن واقع شده و ساکنانش از چند نژاد مختلف تشکیل شده‌اند از اهمیت قابل ملاحظه‌ای به لحاظ سیاسی در موقعیت بحرانی منطقه قفقاز برخوردار می‌باشد. گرجستان به عنوان یکی از واحدهای منطقه قفقاز به دلیل تنوع «ترکیب قومی و جمعیتی»، «ناهمگونی اقوام و نژادهای حاضر در آن»، «وضعیت ناهمگون اقتصادی و سیاسی» و نیز تحت تأثیر متغیرهای سیاست بین‌المللی در عرصه جهانی بعداز فروپاشی شوروی با دگرگونی‌های بسیاری مواجه بوده است. در این رابطه، گرجستان گذشته از قرار گرفتن در معبر تجاری منطقه، از آنجاکه در معرض کشورگشایی‌هایی نیز قرار داشته، به ناچار قسمتهای عمده‌ای از سرزمینهای خود را از دست داده و یا مجبور به پذیرش اقلیتهای نژادی دیگر شده است.

کتاب گرجستان در گذر تاریخ جنبه‌های تاریخی، جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی این جمهوری را بیان می‌نماید. این کتاب با یادداشتی از نویسنده کتاب و نیز همراه پیشگفتار و مقدمه شامل شش فصل زیر می‌باشد:

فصل اول: جغرافیای گرجستان

در این فصل ضمن ترسیم موقعیت جغرافیایی گرجستان، مباحث: سواحل گرجستان، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، جانوران، پوشش گیاهی، گروه کارتولی، زبان گرجی،

گروه آبخازی، زبان آبخازی و زبان آدیغه مورد بحث قرار می‌گیرد.

فصل دوم: تاریخ گرجستان

در این فصل، پیشینه دیرینه گرجستان، گرجستان در هزاره نخست پیش از میلاد، گرجستان در هزاره نخست پس از میلاد، ... وقایع گرجستان از زمان آقامحمدخان تا پایان جنگ اول ایران با روسیه، گرجستان در قرن نوزدهم، تاریخ جدید گرجستان، آبخازستان و بحران آن، آجارستان و بحران آن، اوستیای جنوبی و بحران آن، موقعیت ژئوپلیتیک گرجستان، بررسی علل بحران گرجستان و ... مورد بررسی قرار می‌گیرند.

فصل سوم: ولایات تاریخی - جغرافیایی گرجستان

در این فصل مناطق: کارتلی، ایمیرتی، مسختی، جاواختی، آبخازستان کوهستانی، آجارستان ساحلی، اوستیای جنوبی و تسخین والی مطالعه می‌شوند.

فصل چهارم: تفلیس

در فصل چهارم کتاب گرجستان در گذر تاریخ مباحث فتح اعراب، دوره عباسیان، ساجدی‌ها، سلجوقیان، مغول‌ها، گیورگی پنجم، تیمور، دوره بعداز تیموری، تجزیه گرجستان، صفویان، تاخت و تاز افغان‌ها، نادرشاه، قاجاریه، توصیف تفلیس، جغرافیای تفلیس، قلعه تفلیس، تفلیس در دوره اسلامی، تاریخ معاصر تفلیس، اقتصاد تفلیس، بررسی می‌گردند.

فصل پنجم: گرجستان و جهان

در این فصل استراتژی آینده گرجستان با توجه به اهداف بنیادین ملی، محیط بین‌المللی و تأمین و پیشرفت منافع گرجستان به علاوه استراتژی اقتصادی بین‌المللی، مشارکت گرجستان در توسعه جاده ابریشم، دالان حمل و نقل اروپا و قفقاز و آسیا، دالان استراتژیک انرژی قفقاز جنوبی، استراتژی نظامی، تأمین امنیت مرزهای گرجستان و امنیت

خطوط لوله بررسی می‌شوند.

فصل ششم: گاهشمار

در این فصل ضمن ذکر گاهشمار وقایع تاریخی گرجستان، منابع فارسی و لاتین استفاده شده در متن کتاب، تصاویر رنگی از مناطق تاریخی و جغرافیایی این جمهوری قفقاز در پایان کتاب می‌آید.

برای آشنایی مختصر با گرجستان بخشی از مقدمه کتاب مذکور که نشان از آشنایی کامل نویسنده با تاریخ و فرهنگ گرجستان می‌باشد در ذیل نقل می‌گردد:

«جمهوری گرجستان، یکی از جمهوری‌های قفقاز جنوبی، سرزمینی است زیبا با مردمی نجیب، مهمان‌نواز و فرهنگ دوست و فرهنگ پرور. گرجستان در قفقاز جنوبی دارای موقعیتی چهارراهی است و ارتباط شرق با غرب را از طریق دالان (برزخ) طبیعی قفقاز برقرار می‌سازد. به سبب همین موقعیت جغرافیایی، گرجستان همیشه تاریخ دارای اهمیت استراتژیک بوده است و تاریخ این سرزمین شاهد آمد و شد لشگریان و سپاهیان مهاجمان جهانگیر و متجاوز بوده است. این سرزمین آباد و حاصلخیز از سوی غرب تا دریای سیاه امتداد دارد و از این طریق با فرهنگهای ملل مترقی جهان باستان (یونان و روم و بیزانس) پیوند داشته است. در جنوب و جنوب غربی با ملل ترک آسیای صغیر و امپراتوری بزرگ اسلامی عثمانی، که زمانی قدرت برتر منطقه بود، همسایه بود. از شرق، با قلمرو ایرانی گنجه و شیروان دیگر قلمروهای شمال رود ارس با ایران ارتباط داشت که از این طریق سالهای متمادی تحت تأثیر فرهنگ یکدیگر بوده‌اند. بدانگونه که برای شناخت تاریخ گرجستان باید تاریخ ایران را آموخت. بنابه گفته گئورگی تسرتلی، دانشمند پُرآوازه گرجی، «آشنایی آسیای میانه و ماورای قفقاز با نهادهای اداری، اجتماعی، سیاسی و حقوقی که در امپراتوری هخامنشی تکامل یافت، رای این مناطق حائز کمال اهمیت بود». اثرات این مراودات و روابط تاریخی را می‌توان در زبان معاصر گرجی یافت که تعداد زیادی از واژگان پارسی در ادوار مختلف در آن موجود است. در گرجستان به نامهای ایرانی، به‌ویژه نام اشخاص (برگرفته از اعصار پیش از اسلام و نیز شاهنامه) بسیار برخورد می‌شود. تعداد زیادی از مکانهای

جغرافیایی در گرجستان و قفقاز وجود دارند که نام ایرانی دارند یا منشاء نام آنها فارسی است. در دوره اسلامی نیز مردم ایران با گرجیان در مرادده بودند. براساس نوشته ایونه جاواخیشویلی «فرهنگ مردم ایران برای گرجیان نامانوس نبوده و آنان پیوسته برای علم و هنر ایران احترام فراوان قائل بوده‌اند. نظم فارسی در گرجستان تأثیر بسیار داشته است. شعر و فرهنگ سبب ایجاد وحدت معنوی بین گرجیان و ایرانیان می‌گردید و دوستی و محبت را جانشین خصومت می‌ساخت». گرجی‌ها با برخورداری از فرهنگ غنی، هوش و ذکاوت سرشار و هنر و موقعیت جغرافیایی بسیار ارزشمند خود، توانسته‌اند در طول تاریخ ضمن حفظ هویت ملی و تاریخی خود بر غنای فرهنگی خویش بیافزایند. خواجه نظام‌الملک با دریافت این ویژگی‌های ملت‌گرجی، اظهار می‌دارد: «دو هزار مرد دیلم و خراسانی باید که مقیم درگاه باشند و اگر از این بعضی گرجیان و شبانکارگان پارس باشند روا بود، که این جنس هم مردان نیک باشند». در دوره صفویه که بخش شرقی گرجستان در ترکیب دولت ایران قرار داشت، دلاوران گرجی در مناصب لشگری و کشوری ایران نیز فعال بودند. تذکره الملوک گفته شده است که: «مقام داروغگی اصفهان همواره با شاهزادگان گرجی بود».

موقعیت چهارراهی این سرزمین سبب عبور فاتحان تاریخ از غرب به شرق و از شرق به غرب و در نتیجه دستیازی و در بسیاری موارد ویرانی این سرزمین توسط بیگانگان شده است. قرار گرفتن گرجستان در معرض تاخت و تاز اقوام بسیار نیز به سبب وجود ثروت و امکانات مناسب آن در دوره‌های تاریخی بوده است. تعداد زیادی از دلاور مردان گرجی در دوره‌های متفاوت تاریخی در ترکیب سپاهیان کشورهای همسایه خدمت می‌کردند. با این وجود ملت با فرهنگ گرجستان توانسته است در فرازونشیب‌های فراوان تاریخ، سر بلند و پیروز بیرون آید.

گرجی‌ها از گذشته‌های دور با ادبیات و فرهنگ ایران آشنایی داشته‌اند. ترجمه‌های بسیاری از ادبیات کلاسیک ایران از جمله شاهنامه فردوسی، ویس و رامین فخرالدین اسعد گرگانی و ترجمه اشعار شعرای کلاسیک و معاصر ایران، به صورت کامل یا به صورت مجموعه اشعار بارها در گرجستان به چاپ رسیده است. مردم گرجستان با فرهنگ و ادبیات ایران آشنا بودند، به‌طور که «شوتاروستاولی» شاعر قرن دوازده میلادی گرجستان و پدید آورنده شاهکار

ادبی به نام «منظومهٔ پلنگینه پوش» داستان آن را از منشاء ایرانی ذکر می‌کند. منظومه عاشقانه «ویس و رامین» فخرالدین اسعد گرگان، فقط پس از پنجاه - شصت سال بعد از سرودن، در گرجستان به زبان گرجی ترجمه شده است که یکی از منابع اصیل بررسی علمی و انتقادی این اثر بشمار می‌رود.... (صفحهٔ ۲۴)

استاد نفیسی که در زمینه ادبیات گرجی بررسی‌های علمی انجام داده^۱ می‌نویسد: «یکی از کتابهای فارسی که به زبان گرجی ترجمه‌های بسیار دارد شاهنامهٔ فردوسی است که بی اغراق توان گفت که در گرجستان یکی از معروفترین کتابهاست». گرجی‌ها با وجودی که از قرن چهارم میلادی مسیحیت را پذیرفتند، اما در گرجستان مسلمانان همیشه در آسایش و امنیت روزگار گذرانده‌اند. تعدادی از عالمان اسلامی و مشاهیر مسلمان با نام «التفلیسی» وجود دارند که نشاندهنده وجود آزادی‌های دینی و فرهنگی در گرجستان بوده است. هم‌اکنون جامعهٔ مسلمانان گرجی در آجارتان، در نواحی مارنه‌اثولی^۲ و گاردابانی^۳ در جنوب شرقی و شرق گرجستان و نیز در شهر تفلیس در کنار هموطنان گرجی خود با آسایش و آرامش زندگی می‌کنند. در یک چنین جامعه‌ای می‌توان گروه‌های متفاوت را در کنار هم و با هم مشاهده کرد. جالب‌تر اینکه در تنها مسجد تفلیس، دو محراب جداگانه برای ادای فریضه نماز وجود دارد، یکی برای شیعیان و دیگری برای مسلمانان اهل تسنن. این مورد (مسجد دومحرابی) نمونه‌ای از یک جامعه کاملاً فرهنگی رشد یافته است که نظیر آن را کمتر می‌توان یافت.

گرجستان با بهره‌گیری از فرهنگی کهن، و با وجود ساختارهای محکم خانواده و تربیت و اخلاق، شاید تنها کشور از اردوگاه سوسیالیستی سابق باشد که پس از فروپاشی سوسیالیسم توانسته است جامعه‌ای سالم و پویا، با فرهنگ و با اخلاق داشته باشد. در جامعه گرجی اخلاق و تربیت با قدرت و انسجام تمام حکمفرمایی می‌کند. روابط افراد با یکدیگر و رفتارهای اجتماعی براساس مناسبات اخلاقی، تربیتی و اجتماعی منسجم و بسیار با ارزش انجام می‌گیرد هنوز هم با

۱. لودمیلا گیوناشویلی. سعید نفیسی و ادبیات گرجی، در «تأثیرات متقابل تاریخی و فرهنگی ایران و گرجستان». مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی، تهران، ۱۳۸۰، صص ۷۵-۷۹.

2. Marneuli

3. Gordabani

وجود بحرانهای اقتصادی، بیکاری و کاهش درآمد خانواده‌ها، گرجی‌ها با رویی گشاده و سفره‌ای گسترده از میهمان استقبال می‌کنند.

پس از فروپاشی اتحاد شوروی دوران جدیدی از ارتباطات منطقه‌ای بین ملت‌های دو سوی مرزهای دولتی پیشین بوجود آمد و مرزهای قفقاز با همسایگان به «مرزهای صلح و دوستی» تبدیل شد. اما مشکل عمده نسل جدیدی که در هر دو سوی مرز بدون آگاهی از گذشته‌های تلخ و شیرینی که پیشینیان آنها را به هم پیوند می‌داد، ناآگاهی از تاریخ و جغرافیای منطقه بود. این مشکل برای ایرانیان که تاریخ مشترکی با منطقه دارند، بسیار محسوس بود. در بسیاری از متون تاریخی ایران با اسامی جغرافیایی سرزمین‌های آن سوی ارس برخورد می‌شود که برای تعداد زیادی از مردم شناخته شده و معین نیست. برای پاسخگویی به این نیاز تدوین و انتشار کتابها، مقاله‌ها و فیلم‌ها می‌توانست مؤثر باشد. اما این امر در کوتاه مدت امکانپذیر نبود و اهتمام کلی و عمومی را طلب می‌کرد. اکنون پس از گذشت بیش از یک دهه از استقلال جمهوری‌های پیشین شوروی، حجم زیادی از اطلاعات دربارهٔ مسائل گوناگون منتشر شده است. اطلاعاتی که دربارهٔ گرجستان منتشر شده بیشتر به صورت گزارش‌های خبری، مقاله‌های تحقیقی و چند کتاب است. کتاب «گرجی‌ها» نوشتهٔ دیوید مارشال (ترجمهٔ رقیه بهزادی) و «گرجستان» نوشتهٔ رویین مِتِرُولی، جغرافیای گرجستان، کتاب سبز گرجستان و دو کتاب پلنگینه پوش تنها کتابهای مستقلی هستند که دربارهٔ گرجستان در ایران منتشر شده‌اند. (صفحهٔ ۲۷).

از آنجا که سرزمین گرجستان دارای سابقه تاریخی طولانی است مطالعهٔ کتاب گرجستان در گذر تاریخ خواننده را برای درک مسائل امروزی این جامعه و شناخت موقعیت مهم گرجستان در منطقه استراتژیک قفقاز کمک می‌نماید.